

Інформаційна і національна безпека

УДК 340:351.86

БОГУЦЬКИЙ П.П., кандидат юридичних наук, доцент, головний науковий співробітник наукового центру правового забезпечення інформаційної і національної безпеки НДІ інформатики і права НАПрН України

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. Висвітлено концептуальні визначення права національної безпеки та його місця у системі права України, наведено ознаки, характеристику об'єктів та суб'єктів права національної безпеки, визначено зміст правовідносин у сфері національної безпеки. Вказано функції і принципи права національної безпеки та системної цілісності правових норм задля досягнення безпечних умов життєдіяльності людини, суспільства і держави. Зазначено, що право національної безпеки консолідує норми Конституції і законодавства України, у т.ч. норми інформаційного, адміністративного, екологічного та інших галузей, які стосуються забезпечення національної безпеки. У емпіричному та онтологічному значеннях право національної безпеки розглядається як галузь юридичної науки, навчальної дисципліни та законодавства.

Ключові слова: право національної безпеки, суб'єкти, об'єкти права національної безпеки, функції права, правовий режим, принципи права національної безпеки.

Summary. The article deals with the question of determining the law of national security in the system of law of Ukraine. The signs of the national security law as a complex branch are presented, the characteristics of objects and subjects of the national security law are described, the content of legal relations in the sphere of national security is determined. Attention is paid to the functions and principles of the national security law. It is established that the national security law forms the systemic integrity of legal norms through the action of the legal regime in relation to the achievement of the goal - safe living conditions of a person, the existence of society and the state. The national security law consolidates the norms of the Constitution and legislation on national security, as well as the norms of administrative, military, environmental, information, etc. branches of law directly related to the provision of national security. The most stable relationship is the law of national security and military law. The national security law, having the features of a complex branch of law, is considered empirically and ontologically relevant as industry of legislation, as a branch of legal science, and as an educational discipline.

Keywords: the national security law, subjects and objects of national security law, the functions of law, the legal regime, the principles of the national security law.

Аннотация. Исследованы концептуальные определения права национальной безопасности и его места в системе права Украины, приведены признаки, характеристика объектов и субъектов права национальной безопасности, определено содержание правоотношений в сфере национальной безопасности. Указаны функции и принципы права национальной безопасности и системной целостности правовых норм для достижения безопасных условий жизнедеятельности человека, общества и государства. Отмечено, что право национальной безопасности консолидирует нормы Конституции и законодательства Украины, в т.ч. нормы информационного, административного, экологического права и других отраслей, связанных с обеспечением национальной безопасности. В эмпирическом и онтологическом значениях право национальной безопасности рассматривается как отрасль юридической науки, учебной дисциплины и законодательства.

Ключевые слова: право национальной безопасности, субъекты, объекты права национальной безопасности, функции права, правовой режим, принципы права национальной безопасности.

Постановка проблеми. Право національної безпеки України є однією з актуальних проблем сучасної юриспруденції, що вимагає комплексного наукового опрацювання з метою встановлення емпіричних основ, визначення певної множинності норм у системі права, які мають свою сферу дії [1]. Це потребує наукового обґрунтування власної предметності, змісту, функцій та місця у системі права.

Емпірична основа права національної безпеки – уся сукупність складних і важливих для сьогодення соціальних чинників, які забезпечують безпеку людини, суспільства і держави в умовах, що характеризують глобалізаційні процеси [2]. Національна безпека для України, як і для кожного сучасного суспільства та кожної держави, є проблемою, вирішення якої дозволяє існувати у соціальному просторі на основі сталого розвитку в усіх сферах людського буття [3, с. 78-86].

Для українського суспільства проблема національної безпеки в сучасних умовах є надзвичайно актуальною, що обумовлено необхідністю захисту суверенітету і територіальної цілісності держави від посягань на конституційний лад від зовнішньої воєнної агресії [4].

Також варто констатувати відсутність цілісної концепції права національної безпеки України. Такі концептуальні розробки присутні у багатьох правових системах, де безпекові проблеми вирішені або успішно вирішуються з урахуванням міжнародно-правових вимог.

Насамперед, будь-які розробки проблем права національної безпеки мають враховувати пріоритетність правового забезпечення національної безпеки, що відповідає, власне, призначенню права. При цьому, правове забезпечення національної безпеки виявляється на різних інституційних та функціональних рівнях, у різних сферах і галузях, маючи у своїй основі певні правові моделі. Для України актуальним є використання найбільш ефективного правового забезпечення національної безпеки, яке існує у країнах, що належать до НАТО, насамперед, це стосується правової моделі національної безпеки США [5]. Право національної безпеки тієї чи іншої держави, і Україна тут не є винятком, має враховувати особливості національних суспільних відносин, які склалися і формуються в межах існуючої правової системи, та в основі яких знаходяться економічні, політичні, воєнні, інформаційні, техногенні та інші характеристики. Такі характеристики або ж показники не можуть бути повторенням тих, що існують в інших правових системах. Їх врахування та використання є обов'язковими, оскільки національна безпека, а отже і право національної безпеки, формуються у межах міжнародного правопорядку. Найбільш важливими є взаємозв'язки права національної безпеки з військовим правом, що спонукає до об'єднання доктринальних розробок, до формування спільних підходів у правотворчості та у правозастосуванні.

Результати аналізу наукових публікацій. Наукові публікації проблем національної безпеки України представлені в юридичній науці численними розробками. Упродовж тривалого періоду вітчизняними науковцями здійснено філософсько-правові й теоретичні дослідження у сфері національної безпеки (О.Г. Данильян, О.П. Дзьобан, М.І. Панов, С.І. Максимов, Н.Р. Нижник, В.Г. Пилипчук та ін.); конкретно-наукові розробки з проблем національної безпеки (О.С. Власюк, В.П. Горбулін, Г.П. Ситник, А.П. Качинський, В.В. Крутов, Ю.В. Нікітін, В.Л. Федоренко та ін.). Досліджено загальнотеоретичні аспекти стійкості держави (Ю.М. Оборотов) і правового порядку (А.Ф. Крижановський), правові аспекти національних інтересів (П.П. Гай-Нижник, С.І. Пирожков, Л.В. Чупрій та ін.), адміністративно-правові особливості формування внутрішньої безпеки (В.Я. Настюк, Г.О. Пономаренко,), теоретичні та прикладні аспекти кримінально-правової охорони національної безпеки (В.В. Кузнецов, О.А. Чуваков).

Грунтовні правові дослідження проведено у різних галузях національної безпеки. Зокрема, важливого значення набувають розробки проблем інформаційної безпеки, проведені В.М. Брижком, О.Д. Довганем, О.О. Золотар, В.Г. Пилипчуком, В.М. Фурашевим та іншими вченими, кримінально-правової охорони інформаційної безпеки (М.В. Карчевський, Н.А. Савінова). Більш ефективних якісних ознак набули дослідження правових основ воєнної безпеки (В.К. Антошкін, О.В. Кривенко, В.В. Петров, А.О. Пелих Є.Л., Стрельцов та ін.). Послідовними є дослідження правових проблем національної безпеки і військового права, які проводить І.М. Доронін. Засадничі питання правових основ національної безпеки, розроблені В.Г. Пилипчуком та М.П. Стрельбицьким, наразі дають змогу вийти на новий рівень дослідження права національної безпеки, визначившись з відповідною науковою спеціалізацією – “право національної безпеки; військове право” в межах нової спеціальності 081 “Право” та програмою досліджень, яка має розкрити усі складові права національної безпеки у правовій системі України.

Водночас, поняття права національної безпеки, його ознаки та місце у системі права України продовжує мати досить проблем, важливих для наукових розробок та соціальної практики.

Метою статті є визначення природи правових відносин у сфері національної безпеки, особливостей суб'єктів та об'єктів таких відносин, правової природи джерел права національної безпеки, взаємозв'язків та взаємодії права національної безпеки з конституційним правом та з іншими галузями публічного права і, перш за все, з військовим правом.

Виклад основного матеріалу. Національна безпека у своєму онтологічному значенні характеризує певне уявлення людини про умови її життєдіяльності, про умови існування суспільства, держави і, водночас, постає осмисленою та цілеспрямованою діяльністю, яка спрямована на забезпечення сталого існування та розвитку людини, суспільства і держави. Онтологічний дуалізм, який проявляється у взаємозалежності безпеки людини і безпеки суспільства, підтверджується емпіричністю суспільних відносин, соціальних комунікацій, урегульованих певною сукупністю норм права. Саме за таких умов формується відповідна модель правового змісту національної безпеки.

Водночас, на онтологічному перетині національної безпеки і права виявляється, що національна безпека втрачає будь-який сенс без участі держави, а саме – визначених Конституцією і законодавством України державних інститутів, зокрема: РНБО України, Збройних Сил та інших військових формувань України, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних і розвідувальних органів та інших суб'єктів сектору безпеки і оборони. Саме державні інститути є активними рушійними чинниками забезпечення національної безпеки, через діяльність яких національна безпека набуває свого змістовного значення. Право утворює певний сутнісний простір національної безпеки, затверджуючи її форму та цивілізаційні ознаки, що містяться у нормах права, у правових спільностях, консолідованих на основі відповідного правового режиму.

Отже, концептуальне розуміння права національної безпеки полягає у розкритті онтологічного значення емпіричних вихідних безпекового стану людини, суспільства і держави, а також діяльності з метою досягнення такого стану та у сутнісному сприйнятті взаємозв'язку права і держави, що є вкрай важливим. Формування правового змісту національної безпеки і набуття національною безпекою певної правової форми відбуваються внаслідок складного когнітивного процесу.

Важливою є та обставина, що утворення громадянського суспільства, досягнення загального соціального стану безпеки, якою і є національна безпека, формування

правової цілісної спільності – права національної безпеки відбуваються в одній площині та в одних темпоральних координатах. На цьому шляху важливим виявляється урівноважити запити усіх соціальних суб’єктів стосовно безпечних умов існування, попередити можливі конфлікти та вирішити існуючі суперечності на основі загальнозначущих, універсальних нормативів і цінностей, які містить право.

Право об’єднує зусилля усіх соціальних суб’єктів навколо вирішення проблеми забезпечення національної безпеки і цей складний процес відбувається навіть за умов протистояння, але більш успішно – за умов єдності і розуміння необхідності підпорядкування визначених правом безпекових нормативів. У цьому, власне, вбачається важливе призначення права національної безпеки.

Проте консолідованість дій таких соціальних суб’єктів як суспільство (інститутів громадянського суспільства), держава (інститутів публічної влади) та людина (індивідуальних і колективних суб’єктів) є чи не ідеальною ситуацією, яка безумовно характеризується успішним вирішенням завдань національної безпеки.

Річ у тому, що ставлення держави, державних інститутів, громадянського суспільства, його інститутів до першості права у вирішенні проблеми національної безпеки не є однозначним. Держава, в особі конкретних державних органів та внаслідок реалізації ними своїх завдань і функцій, досить часто перебільшує можливості публічної влади, у тому числі щодо встановлення тих чи інших правил поведінки у сфері національної безпеки. Інститути громадянського суспільства і громадські організації для досягнення поставлених цілей також можуть діяти всупереч вимогам права і чинного законодавства. Ігнорування державними інститутами чи інститутами громадянського суспільства правових вимог з очевидною закономірністю призводить до виникнення певного соціального вакууму, де відчутним стає дефіцит права, а відтак, поставлене завдання щодо забезпечення національної безпеки загалом та у конкретних сферах не має перспектив для успішного вирішення. Такий стан може бути подоланий за рахунок наближення права і держави та визначення виключно правового змісту діяльності держави й інститутів громадянського суспільства за усіма напрямками забезпечення національної безпеки. За цих обставин право національної безпеки, як системна правова цілісність, набуває неабиякого значення.

Напрями забезпечення національної безпеки є багатовекторними, що пов’язується, насамперед, з розмаїттям соціального буття та різноманітністю запитів колективних соціальних акторів та особистостей у контексті забезпечення безпечних умов існування. Проте, варто погодитися з усталеною позицією стосовно визначальних напрямів, на яких ґрунтуються питання національної безпеки, – суверенітет, територіальна цілісність, конституційний лад, безпечні умови життєдіяльності. Ось чому першочергового значення набувають питання ефективного правового регулювання діяльності суб’єктів сектора безпеки і оборони на національному та міжнародному рівнях. Питання, що стосуються діяльності цих суб’єктів, є важливими у формуванні концепції права національної безпеки та визначення його ознак з декількох причин. Насамперед, йдеться про виокремлення таких суб’єктів права національної безпеки як держава і громадянське суспільство. Подібна постановка питання призводить до узагальнення, яке шкодить визначенню змісту правових комунікацій (правовідносин) саме через надмірний рівень узагальнення і певне абстрагування. Проте, без такого узагальненого підходу визначити сутність суб’єкта права як певного абсолюту неможливо [6, с. 37-38]. Для обґрунтування наукової позиції стосовно визначення держави суб’єктом права національної безпеки достатньо звернутися до доктринального вирішення проблеми суб’єктів конституційного права і, застосувавши найширші напрацювання у розрізі

конституційно-правових відносин [7, с. 22-23], ми дійдемо цілком вірного висновку про те, що держава та її органи, Збройні Сили та інші інститути сектору безпеки і оборони у межах визначеної законодавством компетенції та через належність до вказаного сектору, є суб'єктами права національної безпеки.

Іншою проблемою наукового пошуку щодо концептуальних засад права національної безпеки є визначення громадянського суспільства як суб'єкта цієї правової спільності. Тут також стикаємося із застосуванням узагальненого рівня юридичного пізнання, що у подальшому вимагатиме більшої конкретизації. Така конкретизація засновується на висновку про необхідність сформованості хоча б основ громадянського суспільства для утвердження самої ідеї національної безпеки. Сформоване громадянське суспільство утворює умови для розгортання відповідної суб'єктної складової права національної безпеки, що дозволяє вважати такими суб'єктами, власне, громадянське суспільство, а вже потім, закономірно, – інститути громадянського суспільства з визначенням їхнього правового статусу та компетенції. Немає потреби перебільшувати значення права у забезпеченні національної безпеки. Зрозуміло, що право містить нормативно-ціннісні показники, які у своїй цілісності дозволяють забезпечити стійкість сформованого за рахунок взаємодії суспільства і держави безпекового середовища, важливого для людини, громадянського суспільства і держави. Водночас, право утворює нормативи процедурного і матеріального характеру стосовно поведінки суб'єктів у сфері національної безпеки, визначає і затверджує загальносоціальні цінності, які підлягають правовій охороні та здійснює таку охорону.

При цьому, необхідно мати на увазі, що у сфері національної безпеки виникнення і реальне існування протиріч між громадянським суспільством і державою є питанням, яке постійно відкрите для дискусії та опрацювання. Невирішеність таких протиріч активує у більшості випадків руйнування основ національної безпеки. Саме тому актуалізується роль правових механізмів подолання та залагодження конфліктів і суперечностей між суспільними потребами та державними можливостями, забезпеченими відповідними владними механізмами. Такі правові механізми вимагають застосування ефективного контролю за діяльністю інститутів держави у сфері національної безпеки, які відносяться до сектору безпеки і оборони. Найбільш дієвим визнається демократичний цивільний контроль, у т.ч. контроль громадянського суспільства, який здійснюється відповідно до приписів права національної безпеки інститутами громадянського суспільства.

Отже, громадянське суспільство як суб'єкт права національної безпеки діє у сфері національної безпеки через відповідні інститути, взаємодіє з інститутами держави та бере участь у здійсненні демократичного контролю за діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони.

Суб'єктний склад права національної безпеки визначає людину як найбільш важливого суб'єкта права, статус якого є повністю залежним від реалізації парадигми національної безпеки. Найголовніше право людського буття – право на життя фактично проголошує основну ідею національної безпеки у її антропологічному значенні. Інші найбільш важливі права людини підтверджують та розгортають властивості людини як суб'єкта права національної безпеки. Необхідно звернути особливу увагу на ту обставину, що процес онтологічного осмислення первинних емпіричних даних щодо безпечних умов людського буття повністю залежить від свідомого ставлення людини та її участі у подальшому формуванні, реалізації нормативно-ціннісних установок стосовно національної безпеки. Без усвідомлення людиною численних обставин, які становлять причини, умови, зміст соціального стану безпеки власного існування будь-які ідеї, а тим

більше дії, стосовно нормативно-ціннісного обґрунтування національної безпеки, яким і є право національної безпеки, втрачають онтологічний сенс і практичне значення. Натомість, важливого значення набуває суб'єктивне право людини на безпечні умови життєдіяльності, що змушує по-іншому розглядати реалізацію у праві національної безпеки відповідних конституційних положень, а саме – вихідних, основоположних ідей стосовно правового статусу людини і громадянина.

Право національної безпеки має власні об'єкти, визначення яких безпосередньо залежить від змісту національної безпеки. Як відомо, поширеною у юриспруденції є наукова позиція щодо дихотомії об'єктів права: під об'єктами права загалом розуміють матеріальні та нематеріальні блага, з приводу яких виникають та існують правові відносини, а також суспільні відносини (соціальні комунікації), правове регулювання або правове упорядкування яких здійснюють норми права. Звичайно, норми права мають своїм адресатом поведінку людей та поведінкові акти суб'єктів соціальних комунікацій. Норми права вказують на ціль, якої бажають і повинні досягти суб'єкти права. Цілеспрямованість права визначає об'єкт його дії і у цьому діалектично поєднуються цінності та інтереси, набуваючи матеріальної або ж навпаки, нематеріальної, проте реальної форми.

Стверджуючи про матеріальні і нематеріальні блага, як об'єкти права національної безпеки, ми маємо на увазі матеріальні та нематеріальні характеристики безпеки, безпекового стану людського існування, що є не лише передумовою статусної природи людини, але й необхідною умовою фізичного існування усіх без винятку соціальних суб'єктів. Такий підхід демонструє найбільш широке розуміння об'єктів права національної безпеки. Але саме такий підхід дозволяє виокремити в усій її повноті сферу права національної безпеки, за межами якої перестають існувати ознаки людського буття, ознаки соціуму. Висловлена позиція не суперечить більш конкретному розумінню об'єктів права національної безпеки, якими є національні інтереси, потреби і цінності людського існування, прагнення людини у тій чи іншій галузі сфери національної безпеки – від державної, воєнної до інформаційної, техногенної тощо.

Національні інтереси визначають цілі та завдання не лише держави, але й суспільства в цілому. Юридизація національних інтересів полягає у їхньому законодавчому закріпленні та у правовій охороні. Через право національні інтереси набувають загальної значущості для суспільства, для індивідуальних і колективних суб'єктів. Національні інтереси відносяться до публічних інтересів і мають розглядатися як охоронювані законом інтереси. Такий висновок засновується на положеннях Конституції, як суспільного договору, який визначає основні та незмінні правила взаємовідносин між людиною і державою, між суспільством, його інститутами і державою, інституційними утвореннями держави. Національні інтереси, як об'єкти права національної безпеки, існують незалежно від суб'єктивних прав та юридичних обов'язків суб'єктів правовідносин сфери національної безпеки, проте об'єктивація національних інтересів є необхідною для формування суб'єктивних прав і юридичних обов'язків у конкретних правовідносинах вказаної сфери соціальних комунікацій.

Право національної безпеки, як і правовідносини у сфері національної безпеки, формується внаслідок дії правового режиму, який містить предмет – суспільні відносини між суб'єктами цієї сфери, метод – сукупність засобів і способів правового впливу (правового регулювання) на вказані суспільні відносини та мету, яка конкретизується відповідно до певної галузі соціального буття та певних безпечних умов життєдіяльності безпосередньо у сфері національної безпеки.

Правовий режим сфери національної безпеки характеризується досить жорсткими правилами упорядкування суспільних відносин, що забезпечує імперативний метод правового регулювання. Такий правовий режим може набувати спеціальних ознак надзвичайного режиму або ж режиму воєнного стану, що, зокрема, характеризує його виключну публічно-правову природу, зосереджену на охороні загальнозначущих інтересів. Зауважимо, що навіть за таких умов зберігається особливий порядок обмеження прав і свобод людини, проте жодним чином ці обмеження не можуть поширюватися на забезпечення і реалізацію права на безпечні умови людського існування. Домінування національних інтересів в об'єктивації права національної безпеки має межу, якою стає забезпечення права людини на життя, а інші основоположні права і свободи людини у виключних випадках обмежуються заради збереження життя людини і соціуму загалом.

Суспільні відносини (соціальні комунікації) у сфері національної безпеки мають різний зміст, проте об'єднує такі суспільні відносини під дією спеціального правового режиму загальна мета – забезпечення національної безпеки, що на практиці полягає у захисті національних інтересів від реальних і потенційних викликів та загроз. Мета правового регулювання суспільних відносин сфери національної безпеки, на чому необхідно наголосити, визначається відповідно до певних галузей соціального буття, суспільної діяльності – інформаційної, економічної, екологічної тощо. У такий спосіб формуються умови для задоволення запитів суб'єктів стосовно забезпечення національної безпеки, а також встановлюються відповідні правила діяльності суб'єктів у тій чи іншій сфері національної безпеки.

Захищеність національних інтересів, створення безпечних умов соціального буття виявляється цілісним та засвідчує правило, відповідно до якого необхідним є формування безпеки не лише на загальному рівні, але й у кожній сфері життєдіяльності людини, суспільства і держави. Загальна картина безпечних умов життєдіяльності залежить від такого стану у різних сферах національної безпеки, що регламентується нормами права національної безпеки. Зокрема, досягнення воєнної безпеки не гарантує національної безпеки за умов неспроможності протидіяти загрозам екологічного чи техногенного характеру. Загрози економічній безпеці, у разі неможливості їхнього подолання, також впливають на стан національної безпеки і потребують відповідної протидії. Відсутність спроможності досягти інформаційної безпеки утворює реальні й потенційні загрози воєнній та національній безпеці тощо.

Таким чином, єдність об'єктів права національної безпеки є необхідною з огляду на загальну мету, а конкретизація у відповідних галузях сфери національної безпеки є підтвердженням цілісності, що безумовно впливає на утворення цілісності права національної безпеки. Об'єкти права національної безпеки утворюють певні системні множинності національних інтересів – життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує не лише суверенне існування держави, суспільства, а також людини в умовах суверенності держави, але й демократичний розвиток державної організації суспільства, безпечні умови життєдіяльності та добробут громадян. Формування права національної безпеки, як системної цілісної множинності норм права, має багато у чому нелінійний характер і залежить від об'єктивної соціальної необхідності нормативно-правового упорядкування суспільних відносин (соціальних комунікацій) для досягнення мети – безпечних умов існування та життєдіяльності людини, суспільства і держави. Норми і правила поведінки, що містить право національної безпеки, засновуються на суспільному договорі, яким є Конституція, і передбачають збереження не просто національної ідентичності, а досягнення

національної безпеки – стану, що засвідчує захищеність суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу, тобто стану, який забезпечує сталий розвиток суспільства і держави. Відтак, право національної безпеки повною мірою використовує нормативні положення і приписи Конституції, конституційного права у контексті регулювання суспільних відносин щодо забезпечення національної безпеки.

На основі предмета і мети правового регулювання право національної безпеки консолідує відповідні нормативно-правові приписи інформаційного, адміністративного, екологічного, фінансового та інших галузей права, досягаючи того рівня комплексності, який дозволяє ефективно та успішно забезпечувати дію права у сфері національної безпеки.

При цьому виявляється, що найбільш стійкими є зв'язки права національної безпеки з військовим правом, де спільність об'єктів і суб'єктів, єдність правового режиму щодо забезпечення воєнної безпеки, захисту суверенітету і територіальної цілісності змушують поєднувати не лише наукові розробки, але й правозастосовну практику. Інституційна складова, функціональне призначення права національної безпеки і військового права є багато у чому спільними і такими, що взаємодоповнюють ці складові системи права.

Важливим у формуванні права національної безпеки, як галузі права, є використання власних юридичних джерел – нормативних приписів Конституції, законодавства, судових актів, доктринальних положень. Така ситуація, зрештою, змушує зосереджувати увагу на необхідності виокремлення в окрему галузь не лише законодавство про національну безпеку, але й відповідні наукові знання та практику застосовування, що звичайно, дозволяє стверджувати про окрему галузь юридичної науки і навчальної дисципліни, якими постає право національної безпеки. Також варто підтримати обґрунтовані пропозиції щодо формування наукової спеціалізації, яка передбачатиме проведення наукових розробок з проблем права національної безпеки і військового права [8, с. 66-68].

Особливого значення в сучасних умовах гібридної війни проти України набуває правове забезпечення національної безпеки. Зважаючи на особливості дії права у сфері національної безпеки, правове забезпечення національної безпеки можливо розглядати як важливу специфічну функцію права національної безпеки. Право національної безпеки, безумовно, виконує й інші функції стосовно своєї предметної сфери дії. Регулятивна, охоронна функції по-особливому реалізуються у праві національної безпеки, засвідчуючи його специфіку, як галузі права, та, віддзеркалюючи шляхи, способи, заходи, дії щодо забезпечення національної безпеки.

Право національної безпеки виконує превентивну функцію, попереджуючи настання загроз потенційного чи реального характеру для безпечних умов життєдіяльності. Очевидно, що більш значущими у цьому аспекті є нормативно-правове визначення і подолання потенційних загроз. Вказана функція доповнюється прогностичною функцією, яку виконує право національної безпеки у вирішенні завдань забезпечення безпекового стану існування людини, суспільства і держави.

Досить вагомим є інформаційна функція права національної безпеки, яка дозволяє не лише своєчасно і повно поширити у суспільстві інформацію про загрози національній безпеці, про заходи їх подолання, але й забезпечити надходження такої інформації спеціальним суб'єктам права національної безпеки, які мають виконувати завдання стосовно подолання, нейтралізації потенційних і реальних загроз національній безпеці.

Основоположним принципом права національної безпеки є принцип верховенства права, зміст якого доповнюється і конкретизується у принципі законності. Верховенство

права у сфері національної безпеки виявляється у визначенні та підпорядкуванні праву спрямованого на забезпечення національної безпеки діяльності усіх суб'єктів.

Правова поведінка у сфері національної безпеки стає переконливим аргументом для досягнення мети – стану безпеки суспільного життя, існування і функціонування індивідуальних та колективних суб'єктів. Принцип законності забезпечує реалізацію вимоги щодо інституціоналізації сфери національної безпеки та, насамперед, сектора безпеки і оборони, на підставі положень Конституції та чинного законодавства, визначення і реалізації функцій суб'єктів права національної безпеки виключно у відповідності до положень Конституції та прийнятих у її розвиток законів.

Принципом права національної безпеки також є відповідність його норм вимогам міжнародного права та міжнародних договорів, учасником яких є Україна. Важливим принципом права національної безпеки необхідно розглядати охорону і гарантування прав і свобод людини відповідно до вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики ЄСПЛ. Попри первинність захисту і забезпечення прав і основоположних свобод людини у праві національної безпеки гармонійно поєднується цей принцип з принципом пріоритетності охорони загальнозначущих для суспільства і держави національних інтересів від потенційних і реальних загроз.

Висновки.

Проведене дослідження дозволяє обґрунтувати певні результати і зробити основні висновки, до яких необхідно віднести:

1) право національної безпеки є галуззю права – цілісною множинністю норм, тобто публічно визначених, легітимізованих правил поведінки, спрямованих на досягнення і забезпечення безпечних умов існування та життєдіяльності людини, суспільства і держави;

2) право національної безпеки у системі права України формується внаслідок дії правового режиму, маючи власний предмет, яким є суспільні відносини сфери національної безпеки, використовуючи метод, який полягає в імперативному впливі на поведінку учасників таких суспільних відносин і мету, якою постає стан безпеки, тобто захищеності національних інтересів від реальних і потенційних викликів та загроз;

3) суб'єктами права національної безпеки є людина, громадянське суспільство (інститути громадянського суспільства), держава (державні інститути); об'єкти права національної безпеки утворюють національні інтереси, які конкретизуються у різних галузях національної безпеки;

4) право національної безпеки виконує визначені у правовій системі України функції та засноване на принципах, які підтверджують його особливі ознаки та належність до системи права України як системної цілісності;

5) для права національної безпеки України властивим є поєднання лінійних і нелінійних характеристик, які обґрунтовують його утворення і функціонування як відокремленого комплексного компонента системи права;

6) джерелами права національної безпеки є Конституція, законодавство, судова практика та відповідні доктринальні положення, що стосуються правотворчості та правозастосування у сфері національної безпеки;

7) законодавство про національну безпеку утворює самостійну галузь у системі законодавства України;

8) право національної безпеки необхідно розглядати як галузь юридичної науки у межах наукової спеціальності 081 – “Право” та як окрему навчальну дисципліну;

9) найбільш стійкими у системі права є взаємозв'язки права національної безпеки з військовим правом, що дозволяє інтегрувати інституційну та функціональну складові

цих системних комплексних утворень на рівні нормативно-правового регулювання, правозастосовної практики та подальших наукових досліджень.

Використана література

1. Пилипчук В.Г. Пріоритети розвитку правової науки в галузі національної безпеки / Стратегічна панорама. – К. : НІСД. – 2009. – № 2. – С. 36-40.
2. Горбулін В.П. Національна безпека як пріоритет сучасного державотворення // Вісник Національної академії наук України. – 2017. – № 1. – С. 25-29.
3. Власюк О.С. Національна безпека України : еволюція проблем внутрішньої політики / О.С. Власюк. – (Вибр. наук. праці). – К. : НІСД, 2016. – 528 с.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України” : Указ Президента України від 06.05.15 р. № 287/2015. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
5. Moore John Norton. National Security Law. Syllabus and Assignments. Spring 2017. URL: <http://faculty.virginia.edu/jnmoore/pdf>. – (Moore-National-Sec-Law -Vol- 01S.pdf Moore John Norton National Security Law & Police. Third Edition / John Norton Moore, Guy B. Roberts, Robert F. Turner, etc. – Durham, Carolina Academic Press, 2015 – 1608 p.).
6. Хаустова М. Суб’єкт права як елемент правової системи суспільства // Вісник Академії правових наук України. – 2009. – № 3. – С. 29-38.
7. Шаповал В. Суб’єкти конституційного права України : постановка проблем теоретичного визначення // Право України. – 2000. – № 8. – С. 21-24.
8. Пилипчук В.Г., Доронін І.М. Право національної безпеки та військове право: теоретичні та прикладні засади становлення і розвитку в Україні // Інформація і право. – 2018. – № 2. – С. 62-68.

~~~~~ * * * ~~~~~